

BÜYÜK BRİTANYA EKONOMİSİNDE KÖMÜR

Yazan: E. F. SCHUMACHER

Tercüme : i. BEN AYYAT

Büyük Britanyadaki kömür durumunu, ham petrol ve tabii gaz misillü diğer primer yakıtları ve bunların Britanya adalarında yerli olarak bulunmaması muvacehesinde, yer yüzündeki durumlarını bir tüm olarak mütalea etmeden, münakaşa etmek uygun •değildir.

Bunun dışında, bütün sanayi hayatının temelini teşkil eden yakıtları, gelecek seneler zarfında rağbet görecektir veya görmeyecek her hangi bir istihsal vasıtası olarak kabul etmek oldukça gülünç olur. Bütün diğer ekonomik hareketlerin bidayetinde, yakıt ve yiyecek maddelerin mevcudiyeti, önceden kabul edilmiş olduğuna göre\ yakıtları da -gıda maddelerinde olduğu gibi- temelli bir ihtiyaç olarak kabul etmek mecburiyeti vardır. Bunun ilk bir neticesi olarak sanayiileşmiş bir medeniyetin bünyesinde ana şartın, emniyetli ve devamlı bir yakıt ikmalinin yapılabilmesinden ibaret olduğu anlaşılır. Eksik bir dünyada, devamlılık şartının koşulması, oldukça mübalağalı bir arzudur. Daha ziyade izafi olan bu arzuyu, aşağıda yazılı şekilde ifade etmek mümkündür:

Ekonomik hayatın ve teşebbüslerin, bir mânaya sahip olabilmeleri için, yakıtın uzun bir zaman fasılası dahilinde ihtiyacı karşılayabilecek makul bir emniyet payına sahip olabilmesi lâzımdır, bu maksat için sarf edilecek mesayi -gıda istihsal hariç- diğer bütün ekonomik hareketlerin başında gelmelidir.

Kısa olarak şunu belirtmek mümkündür; kömür hakkında tek başına bir izahatın verilmesi faydasızdır, durumu ancak diğer yakıtlarla birlikte, ve onu da uzun bir müddet üzerinden geniş hatlar şeklinde mütalea etmek uygundur.

Böyle bir teşebbüsün, bilhassa 2000 senesi raddelerinde tahmin edilecek şartlar

muvacehesinde, bir çoklarını rahatsız edecek mahiyette olduğunu pekâlâ biliyoruz. Onlar "2000 yılı hakkında hiç bir bilgimiz yoktur" diyecekler, hatta daha da ileriye giderek "Gelecek nesillerden bize bir fayda olmadığından, neden onlarla meşgul olacağız" şeklinde ifade edilen ağır protestolara meydan verecekler. Fakat hareket tarzları, düşünce tarzlarını hiç bir zaman tutmamaktadır, çünkü kendi evlâtlarına terbiye verirken, bizzat 2000 yılı için yatırımda bulunmaktadırlar. Borçlanma, ipotek, hayat sigortası ve buna benzer sayısız muamelelere baş vururken, kendi gelecekleri ile ne kadar alâkalı ve ilerisinin emniyeti için ne kadar fedakârlığa hazır, hatta istekli olduklarını göstermektedirler.

Bu sebepten dolayı, kömürün münakaşasını yaparken, 2000 senesi üzerinde durmak, bir hayal veya fantezi mahsulü değildir. Gelecek 38 yıl zarfında erişilebilecek olan bu tarih, bizden gerimizde kalmış olan 1923 yılından uzak değildir. 1923 yılına kadar, gerimize baktığımızda ise, bu günden pek farklı olmayan bir dünya ile karşılaşmış oluruz. 1923 yılından beri bazı şeylerin değişmiş olmasına mukabil, bir çok şeylerde yerli yerinde kalmışlardır.

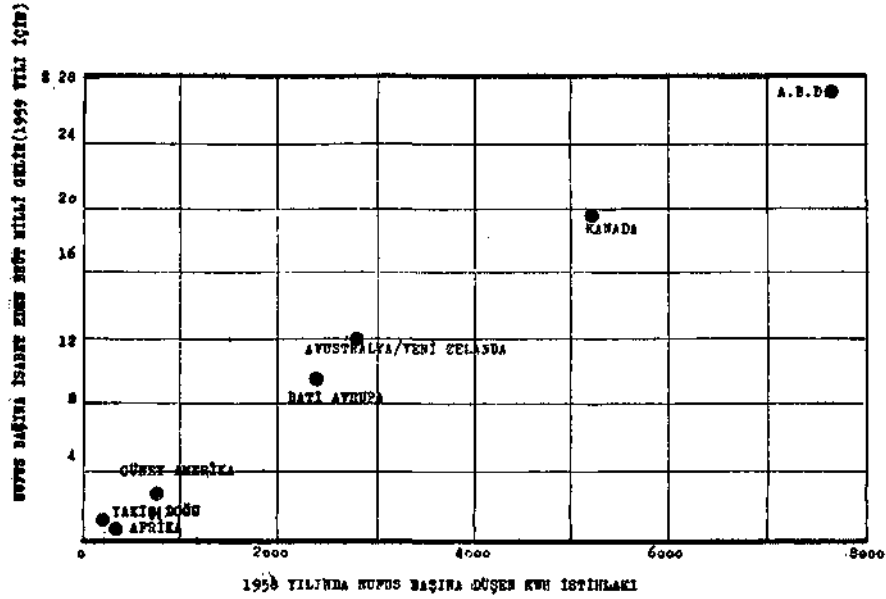
1923 yılında, Büyük Britanyada, 100 milyon tonu, kömür ve kok şeklinde, ihraç ve 175 milyon tonu iç piyasada istihlâk edilen tahminen 276 milyon ton kömür istihraç edilmiştir. Bu gün için, yani tam 38 yıl sonra en büyük değişiklik, 7 milyon tona düşmüş olan ihracat sektöründe görülür, buna mukabil iç istihlâk, 1923 yılına nazaran 20 milyon ton artmak suretiyle 195 milyon ton raddelerine gelmiştir. 1923 yılının bir zirve yılını teşkil etmiş olduğu muhakkaktır, çünkü on sene zarfında ihracatın yarı yarıya ve iç istihlâkin de, 1923 yılına nazaran 20 milyon ton daha az olmak üzere 153 milyon tona düşmüş olduğunu müşahade etmek mümkün olacaktır. Bundan sonra gelen 12 senelik bir süreye müteakip, 1923 yılına

eşit bir istihlâk ve bu günkü duruma benzer bir ihraç faaliyeti ile karşılaşmak suretiyle, II. Dünya Savaşının sonunu bulmaktayız.

Kısa olarak, son 38 yıl zarfında bazı değişiklikleri müşahede etmek, fakat bunlara da daha ziyade dalgalanma şeklinde bakmak mümkündür. Ancak tek bir faktörün tamamıyla değişmiş olduğu anlaşılır, bu gün için kömür, ihraç metayı olmaktan çıkmıştır. Buna mukabil iç piyasada yakıt istihlakinin siktet merkezi, bundan önce olduğu gibi, kömür tarafından işgal edilmektedir. Bu arada, iç istihlâkin hiç bir zaman, 185 milyon

ton tutarında olan bir ortalama değerinin % 16'nın üstüne çıkmadığı veya altına düşmediği görülür. 1926 yılında vuku bulan grev haricinde, son 38 senelik dalgalanma, daima bu sınır içerisinde kalmıştır. II. Dünya Savaşı kadar bu dalgalanma, daha ziyade genel ekonomik şartlarına bağlı ticaret durumundan ileri gelmiştir. 1946 yılından beri vuku bulan ham petrol müşterilerinin müdahalesinden dolayı dalgalanma sebepleri bu gün için daha karışıktır.

Yüksek rafine sekonder yakıtlara ve billiassa elektrik enerjisine doğru yapılan ve sür'atli gelişen tebeddülât, harp sonrası

senelerinde, primer yakıt ihtiyaçlarının genişlemesine sebep olmuştur. Gelişen cemiyetin, otomatisasyona konfora olan temayülüne uygun olan bu durum, akar yakıtlara, rekabet etmek kuvvetini vermektedir. Bununla beraber bu temayül, kömürün veya ham petrolün elektrige tahvili halinde önlenmesi mümkün olmayan ısı zayıyatı muvacehesinde, kalori bakımından oldukça israf il olacağı da muhakkaktır. Bu menfi faktörü karşılamak üzere harp öncesinde yakıt istihlâk randımanını geliştirmek hususunda oldukça büyük bir mesai sarf edilmiştir. Bununla beraber yakıt randımanının, bu gün için, harp öncesine nazaran, şüphesiz daha yüksek olmasına mukabil, bütün problemin büyümüş olduğunu ve dolayısıyla elde edilen neticelerin de küçülmüş olduğu

nu iddia etmek kabildir. En elverişli işletme notkasına yaklaşıldıkça, gelişmenin daha da zorlaşması tabii olduğundan, bu durum hayret verici değildir.

Ne şekilde olursa olsun, ekonomik gelişme ile mutlak yakıt istihlâki arasında 1:0,6 veya 0,7 nispetinde tahmin edilen sıkı bir bağıllık mevcuttur. Ekonomik gelişme ile birlikte yakıt istihlâkinin de artmakta olduğunu, daima müşahede etmek mümkündür. Bu münasebetin zayıflamaması ve en elverişli enerji şekli Uzerinin, bilhassa elektrik kuvvetinin sürat ile gelişmesi muvacehesinde, oldukça sağlam gerçeklere istinat etmek suretiyle, bu durumu geleceğin tahmini için kullanmak mümkündür.

Öyle ise, 38 yıl sonra makul bir şekil-

de ne bekleyebiliriz? Maliye Nazır Mr. R.A. Butler, bundan bir kaç yıl önce, Büyük Britanya Millî Gelirini 25 yılda iki misline çıkarılacağından bahis konusu etmiştir. Geçmiş tesrübelerle istinaden, yakıt istihlakının de aynı zaman zarfında % 60 - 70 tutarında artması halinde, böyle bir olayın vuku bulacağına inanmak mümkün değildir.

Bu süre sonunda, ekonomik gelişmenin sona ermiş olması halinde, -ki bu mümkün olmakla beraber mutlak değildir, çünkü halen bu duruma varmış bulunan A. B. D. lerinde el'an bir ekonomik gelişme hareketini müşahede etmek kabildir- Büyük Britanyanın primer yakıt ihtiyacının toplamı halen mevcut istihlâkin % 85 - 90 tutarında üstünde olmak üzere senede 500 milyon ton kömür veya kömüre muadil yakıttan ibaret olacaktır.

işin aslına bakılırsa, Batı Avrupa için halen tahmin edilen yakıt istihlâk artışının nispeti Büyük Britanyanınkinden çok üstündür. Avrupa İktisadî Kooperasyon Teşkilâtı (O.E.E.C.) pek yalanlarda, 2000 yılı için tahmin edilen Avrupa yakıt istihlâki için 2.175 milyon ton adedini vermiştir. Batı Avrupada, bundan 30 ilâ 40 yıl sonrası için nüfus başına kabul edilen yakıt istihlak adetlerim, bu gün için dahi A. B. D. lerinde müşahede etmek mümkün olduğundan, bu gibi ifadeleri mübalağalı ad etmek için her hangi bir sebep mevcut değildir.

İngiltere Krallığı ile alâkalı olarak 2000 yılı için tarafımızdan verilen 500 milyon tonluk miktar ziyadesiyle muhafazakâr bir adettir- bu ifade, arzulara istinat eden düşüncelerden ileri gelmemiştir. Yakıt ihtiyacının, senede 500 milyon ton kömür veya kömüre muadil yakıt olması halinde, bu toplamın en az % tutarı -veya 200 milyon ton- muhtemelen elektrik şeklinde kullanılacaktır. Bu elektrik istihlak seviyesine, Hükümetin ifadelerine göre 1980 raddelerine erişmek mümkün olacaktır.

Bu ihtiyaç acaba ne şekilde karşılanacaktır? Yakıt, bundan önce de ifade ettiğim gibi, feragat edilebilecek bir nesne değildir. Bütün ihtiyaçlarımızın makûl şekilde karşılanabileceğini bekleyebilir miyiz? Bu soruya »istatistik bilgiyi kullanmak suretiyle müspet veya menfî bir cevap vermek mümkün değildir. 2000 senesi için değişmez adetleri ancak 2001 veya 2002 yılında temin etmek mümkündür, önceden yapılan tahminler ancak faraziyelere dayandığından, bunların doğruluğu ispat edilemez. 2000 yılı-

na doğru İngiltere Krallığının, dünya nüfusunun % 1 tutarında fazla olması muhtemel değildir. Bu % 1 tutarının ne miktarda ve ne fiyata, muhtaç olduğu yakıt tedarik edilebileceğine dair her hangi bir hesap yapılamaz. Bu, ancak bir tüm olarak, yer yüzünün arz ve talep durumuna bağlıdır.

Burada da, geçmişe bir nazar atfetmek suretiyle ,geleceğin bir resmini çizmeğe teşebbüs edelim. 1920 raddelerinde tahminen 1,800 milyar insandan ibaret olan dünya nüfusu, bu gün kaba bir tahmin ile, 3,000 milyardan ibarettir. Dünyanın ileri gelen demografları, 38 yıllık bir süre hitamında bu adedin tam iki misline çıkacağını ve dünya nüfusunun 6,000 milyar adedine erişebileceğini, şimdiden ima etmektedirler.

Bundan 38 yıl önce, yine 1920 raddelerinde dünyanın yakıt istihlâki, nüfus başına 0,8 tondan bir az yukarı olmak üzere, tahminen 1,500 milyar ton olarak tespit edilmiştir. Bu gün için bulunan yakıt ihtiyacı, tam üç misli fazla olmak üzere, senede 4,500 milyar ton kömürün muadilidir, nüfus başına düşen miktar ise 1,5 tondur. 2000 yılı için acaba ne ümit edebiliriz? Nüfus başına istihlâk edilen yakıt miktarının, son 38 yıl zarfında müşahede edilen temayülün muhafaza edilmesi halinde 2000 yılma doğru nüfus başına 2,7 ton adedine varılmış olunacaktır. Bu nispetin kabulü halinde de, o anda tahminen 6,000 milyar tutarında bulunan dünya nüfusu muvacehesinde, yer yüzünün her sene 16,000 milyar kömür veya kömüre muadil yakıtı muhtaç olacağı tespit edilir.

Burada da, fantezi yerine tevazu göstermekte olduğumuzu zannetmekteyiz. Ortalama yakıt istihlâki, bu gün dahi A. B. D. ler için nüfus başına 8,5 tondan ibarettir, Büyük Britanya için ise bu adet halen 5 tondur. 2000 yılında, yer yüzünde nüfus başına 2,7 ton tutarında bir yakıt istihlâkinin kabulü halinde, Amerikan ve İngiliz hayat standardım, bütün insanlığa teşmil etmiş değildir. Hatta, gelişmemiş memleketlerin inkişaf seyri muvacehesinde, yetersiz bir tahsisde bulunduğumuzdan dolayı, ileride itham edilmemiz dahi mümkündür.

Bu takdirde, keşif mahiyetinde yapmış olduğumuz hesaplar, bütün dünya yakıt ihtiyacı için 2000 yılında, halen mevcut 4,500 milyar tonluk istihlâk seviyesine mukabil 16,000 milyar tonluk bir rakkam vermiş olurlar. Hali hazırda, linyit dahil olmak

üzere," kömürden bu ihtiyacın, yansından bir az dununda olan 2,200 milyar tonluk miktan, ham petrolden ise aşağı yukarı yer yüzü ihtiyacının üçte birine tekabül eden 1,500 milyar ton kömüre muadil olan miktan ve tabii gazdan da 500 milyon ton kömür muadili karşılanmış bulunmaktadır, geri kalan % 7 tutan ise, hidrolik kuvvetden temin edilmektedir.

38 yılda, yakıt levazımının 4,500 den 16,000 milyar tona inkişafını nasıl tahayyül edebiliriz? Kömür istihracının aşağı yukarı bugünkü durumunu muhafaza etmesi halinde akar yakıt ve tabii gaz istihsalinin altı, hatta yedi misli artması icap edecektir. Bu gibi bir artışı, tabii gaz için düşünmek mümkün olmadığından, akar yakıt istihsalinin gelişmesi, daha da fazla olmalıdır.

Yer yüzü ham petrol istihsalinin 38 yıl içerisinde, 12,000 milyar ton kömüre muadil olan 8,000 milyar ton ham petrole çıkarılmasının mümkün olup olmadığını tahkik etmek benim vazifem değildir. Ancak, dünyanın ileri gelen jeologların tarafından, ham petrol rezervleri için verilmiş bulunan adedlerde bir hakikat payının mevcut olması halinde, bu şekilde geniş bir miktara varan senelik istihlak ile yer yüzü ham petrol rezervlerinin bir kaç sene zarfında tükenmiş olacağı da muhakkaktır. Bunu ifade ederken, bu gün için mevcudiyeti ispat edilmiş ve 2000 yılı için tahmin edilen istihlak ile ancak 5 yıllık bir süreye dayanabilecek olan 40,000 milyar tonluk ham petrol rezervinin varlığına istinat etmemekteyim. Yer yüzünde mevcut bütün ham petrol yataklarının mevcudiyetini 200,000 ile 300,000 milyar ton arasında bulunduğuna dair ileri sürülen tahminleri bir gerçek olarak kabul ediyorum. Gelecek 38 yıl içinde, bu gibi geniş rezervlerin mevcut olması ve istihsale amade kılınması halinde dahi, bu yatakların, 2000 yılından sonra her sene beklenen 8,000 milyar ton tutandaki istihsal hızına uzun zaman dayanamayacaklarını şimdiden iddia etmek, kolaylıkla kabildir. (Rezervlerin yansı, bu gidiş ile 2000 yılına kadar tükenmiş olması muhtemel istihsal ile, senelik istihsal miktannda her hangi bir artış kaydetmemek şartıyla, ancak 15 yıllık bir müddet için çalışmak mümkündür. Bunun kabili tatbik olmadığı aşikârdır.

Ham petrol rezervleri için yapılan ağırbaşlı bir tahmine göre, senelik ham petrol istihsalinin halihazır seviyenin dört misli-

ne erişmesiyle, bir zirveye varacağı ve bu zirveden, 1980 yılına doğru geçileceği muhtemeldir. Bununla beraber en yüksek nüfus artış nispetlerine sahip olan gelişmemiş memleketlerin isteklerim, bundan yirmi yıl sonra karşılamak mümkün olmayacaktır, * buralarda bilâkis hızlanan ekonomik, bir gelişme arzusu eskisinden daha şiddetli olarak duyulacaktır. Fakat artan yakıt ihtiyacını karşılamadan ekonomik bir gelişmeyi temin etmek nasıl mümkün olacaktır? Diğer bir ifade ile şu düşünceyi ileri sürmek kabildir: Yer yüzü ham petrol ekonomisinin kritik anı, bundan bir kaç asır sonra vuku bulması muhtemel olan petrol yataklarının tükenmesiyle değil, bilâkis çok daha önce, senelik istihsal kapasitesinde, her hangi yeni bir gelişmeye müsait olmayan bir zirvenin ulaşılmasıyla patlak verecektir. O zaman tespit edilecek rezervlerin, miktarca, bu güne kadar verilen toplamın üstünde bulunması halinde dahi bu miktar senelik kapasiteyi daha da artırmağa kâfi gelmeyecektir.

Dinamik bir dünya ekonomisinin, daha da gelişmek için şart olan ham petrol istihsalinin ölü noktasına varması halinde acaba ne olacaktır? Her hangi bir şiddet hareketinin patlak vermemesi halinde, ham petrol fiyatlarında esaslı bir artış meydana gelecektir ve yer yüzünde herkes, bu güç bulunur emtianın peşine takılacaktır. Kimin tatmin edilmiş ve kimin ise tatmin edilmemiş olacağını gelecek gösterecektir. Çok büyük bir akar yakıt ihtiyacına haiz bulunan, buna mukabil yerli bir ham petrol kaynağına sahip bulunmayan memleketler, kendilerini çok zayıf bir duruma bulacaklardır. Böyle bir duruma 1980 yılına doğru ulaşılması mümkündür. Bu tarihten, asrın sonuna kadar olayların seyri acaba ne şekilde olacaktır?

Burada nükleer enerjinin rolüne temas etmek zamanı gelmiştir. 1950 yılına doğru, nükleer enerjinin, yer yüzü yakıt ve enerji problemi üzerinde icra edeceği tesirler hakkında beklenen büyük ümitler bu gün için değişmiştir. İleride müşahade edilecek gelişmeler ne olursa olsun, nükleer fisyon usullerinin, bugün için geniş çapta yapılacak ticarî tatbikata hazır olmadıkları muhakkaktır. Yer yüzünde, en geniş nükleer kuvvet santralı projesinin Büyük Britanya tarafından tatbik edilmesine rağmen, bu programın dahi mevcut yakıt ihtiyacı muvacehesinde önemsiz olduğu anlaşılır, işletmeye hazır olan nükleer reaktörlerden istin-

sal edilecek elektrik enerjisi, yeni kurulan ve kömür ile çalışan termik santrallarda istihsal edilen elektrik enerjisine nazaran % 40 nispetinde daha pahalıdır, İngiliz reaktör programı, daha ziyade araştırma ve geliştirme tesisatı olarak düşünülmüştür. Hükümet, Büyük Britanya termik santralları kömür veya kömüre muadil ihtiyacını 1975 yılında 125 milyon ve 1980 yılında doğru 500 milyon ton olarak tahmin etmektedir. Bu muazzam ihtiyaç muvacehesinde hükümet, bir çok seneler için kâfi miktarda ham petrolün temin edilmesinin mümkün görülmesiyle beraber, yalnız ham petrol ihtalâtına ve ilâve kömür istihracına istinat etmenin basiretli olmayacağını düşünerek, yeni bir primer enerji kaynağının inkişafını Britanya sanayiinin, geleceği için lüzumlu ad etmiştir (1083 sayılı emir, Haziran 1960, paragraf 5).

Nükleer enerjinin geleceği cazibeli olup olamayabilir -bunu zihnen tartıp tahlil etmek benim vazifem değildir. Hidroelektrik-kuvvetin, bu günkü duruma girebilmesi için, önceden bir çok problemlerin hâl edilmesi icap edecektir, ve bu problemlerin hâl edilmesinden sonra dahi, yer yüzü enerji ihtiyacına yapılacak olan yardımı ancak bir kaç yüzde halinde müşahede etmek mümkün olacaktır.

Ham petrolda da olduğu gibi nükleer enerjide, gelecekte yapılacak teknolojik terakkiler hakkında faraziyeler koşmak suretiyle kâğıt üstünde, bütün ilerisi için, insanlığın yakıt problemlerini kökünden hâl etmek mümkündür. Biz bu gibi hareketlerle değil, kömürün Britanya ekonomisinde yerine tespit edecek olan mahdut ve pratik bir problem ile alâkadarız. Geleceği tekrar gözden geçirdiğimiz takdirde aşağıda yazılı düşünceleri açıkça belirtmek mümkündür:

1. Yer yüzü nüfusunun çabuk artması ve geniş bir sahaya yayılan sanayileşme ve şehirleşme neticesinde bu asrın sonunda, bütün dünya çapında tahmin edilen yakıt istihlâki, bu günkü durumdan dört misli ve bundan 38 yıl evvel tespit edilen miktardan tam on misli olacaktır.

2. Yakıt ihtiyacının ileride ham petrol tarafından karşılanabilme ihtimali ise tamamıyla şüphelidir. Bu günkü bilgiye istinaden bunun mümkün olmayacağı ise bir vakkadır.

3. Aynı şekilde, nükleer enerjinin, dünyanın bu asrın sonuna doğru muhtaç olduğu enerjinin karşılanması hususunda büyük bir yardımda bulunabileceği de çok şüphelidir. Bu gün mevcut olan bilgiye istinaden bu yardımın, önemli olmayacağı ifade etmek mümkündür.

4. Ham petrol ve nükleer enerji hususunda beslenen şüphelerin, gelecek seneler zarfında kat'i şekilde izalesi mümkün olabilir. Neticede meydana gelen son durum, daha müspet veya daha menfi bir manzaraya meydan verebilir.

Doğru yapılmış bir takdire dayanan bu sözlerden, kömürün geleceği hususunda istihraç edilecek hakikatdan artık şüphe etmek mümkün değildir: Yer yüzü yakıt ihtiyacının, daha ekonomik bir şekilde, uzun bir süre için başka kaynaklardan karşılanması emniyet altına alınmadan önce, geri alınmaz (irreversible) kararlar ile kömür sanayii sahasını daraltmak, mesuliyetden âri bir kumar oyunundan farksızdır. Keyfiyetin, sanayii medeniyetinin temel taşın iteşkil eden yakıt ile alâkalı olması halinde, kısa süreli düşünce tarzlarının münasebetsiz kalacağı aşikârdır. Misâl olarak, yer yüzünde mevcut petrol rezervlerinin, 1975 yılına kadar ucuz bir şekilde dünya ihtiyacını bol keseden karşıdayabileceğime dair verilen bir teminat, rasyonel bir kömür politikasının tanzimi bakımından değersizdir, çünkü bahis konusu zaman süresi çok kısadır. Bu günkü çocuklar, baba ve ana oldukları zaman, yakıt ihtiyacını bu asrın son çeyreğinde ne şekilde sağlamak mümkün olacaktır?

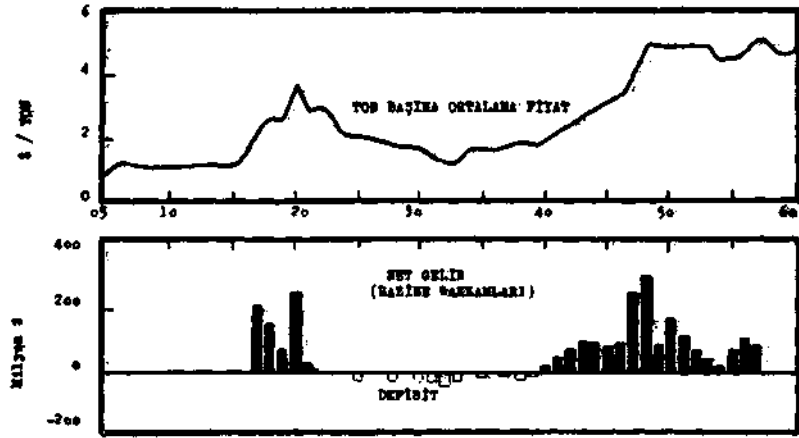
Geri alınmaz kararlardan kasıt nedir? Belki kömür, madencilğinde, kelimenin tam manasıyla geri alınmaz kararların alınması dahi mümkün değildir. Bununla beraber, bazı yanlış kararlar neticesinde, ileride ancak, fanteziye kaçacak kadar yüksek bir masraf ihtiyarıyla işletilebilecek kömür rezervlerinin terk edilmesi bahis konusu olabilir. Veya, yeniden bir araya getirilmesi çok zor olan bir maden işçisi kitlesinin başka bir sanayi sektörüne aktarılması düşünülebilir. Rasyonel bir kömür politikası, her hangi bir kömür rezervine tekrar ihtiyaç olmayacağına dair mutlak kanaat getirmeden, bu gibi kararlardan sakınmak arzusunun gösterecektir. Diğer bir ifade ile, rasyonel kömür politikası hiç bir zaman, vikaaye prensibini gözden kaçırmayacaktır.

Pratikte, geri alınmaz daraltmak adımlarım önlemek ve vikaaye prensibine makul

bir sadakat göstererek, en iyi şekilde, kömür taleplerinde vuku bulan kısa süreli değişiklikleri küçümseyen, şuurlu bir politika ile elde etmek mümkündür. Tabiat bakımından, nispeten eğilmez bir bünyeye sahip olan kömür istihraç sanayii, bu sebepten dolayı kısa süreli dalgalanmalar sırasında icra edilecek zorlamadan mütevelMt, ancak lüzumsuz bir takım karışıklıklara ve madde zayıftına meydan verebileceklerdir. En iyi şekilt, tedricen ve çok yavaş genişleyen veya daralanan, hiç bir zaman acele değişikliklere tâbi tutulmayan bir nev'i temel sanayii şeklinde çalışmaktadır.

Halen mevcut bilgiye istinaden, Büyük Britanyanın, bu gün için takip etmesi cair en makul yakıt politikasının, yeni bir iş'ara kadar kömür sanayini, senede 200 milyon tonluk bir istihsal kapasitesine ayarlamak.. tan ibaret olduğunu iddia etmek mümkündür. Bu istihsal kapasitesi, proje halinde bulunan ana kalkınma plânlarının tamamlanmasına müteakip sanayiinin erişeceği temel kapasitesinin dunundadır. Bu sebepten dolayı, lüzumunda bazı kömür rezervlerinin, geri alınmaz şekilde kaybolması pahasına, sanayiinin bir miktar kapasitesinden feraiyat etmek mecburiyetinde kalacaktır.

Ortalama Kömür Fiyatları f b.b. endeks oranı tekkis 1905 - 1960

Senede tahminen 200 milyon tonluk bir kapasite seviyesinde istikrar bulmuş olan bir kömür sanayiinin istihsalini, ileri şekilde mekanizasyona tâbi tutulacak ve miktarı gittikçe azaltılacak olan ocaklara inhisar ettirmek suretiyle, yer üstü sanayiinde elde edilen neticeler ile müsait bir mukayese zemini yaratabilecek senelik işçi prodüktivitesine erişmek mümkün olacaktır. Böyle bir gelişme için lüzumlu il kşart, şiddetli değişikliklerin ademi mevcudiyetinden ve uzun bir geleceğin varlığına olan inanışdan ibaret bir muvazenedir. Zıyan eden sektörleri kapatmak ve ancak yüksek istihsal kapasitesine haiz olan ocakları en verimli, şekilde çalıştırmak suretiyle, sanayiini kâğıt üstünde teksif etmek daima mümkündür. Pratikte, belirli bir dereeye kadar böyle bir değişikliği ancak, her hangi bir zorlama tatbik etmeden ve her şeyden evvel, itimadı zede-

meden elde etmek mümkündür. Son- dört sene zarfında kömür sanayiinin işçi potansiyeli, kaba olarak % 20 nispetinde bin daralma arz etmiştir. Bu arada, Midland bloku olarak adlandırılmış olan en verimli üez bölgede işçi potansiyelinin, sabit tutulmasıraa. ve ancak daha verimsiz ve yüksek, istihsal masraflarına haiz kömür ocaklarından bu zayıatı karşılanmasına büyük bir gayret sarfedilmiştir. Bütün gayretlere rağmen, dört yıllık bir süre sonunda, Midland bölgesinde % 18 ve diğer bölgelerde de % 22 nispetinde bir gerileme kaydedilmiştir. Bu arada Midland Bloku olarak adlandırılmış olan en verimli üç bölgede işçi potansiyelinin sabit tutulmasına ve ancak daha verimsiz ve yüksek istihsal masraflarına haiz kömür ocaklarından bu zayıatın karşılanmasına, büyük bir gayret sarfedilmiştir. Bütün gayretlere rağmen dört yıllık bir süre sonunda Midland

bölgesinde % 18ve diğer bölgelerde de % 22 Hisbetinde bir gerileme kaydedilmiştir. Her ; iki' - bölgede işçi potansiyeli ziyatı pek farklı olmamıştır. Herhangi bir -sebepten dolayı maden sanayiinde basil plan- bir itimat krizinin derhal yayılmakta ve madencileri, verimli veya .verimsiz bir ocakta çalışmalarına bakmaksızın, işi bırakmağa sevketmekte olduğu, inkâr edilmez bir hakikattir. Buna inzimamen, farklı bir iş bulmak imkânını genel olarak bir sanayiinin işçi .kaybetmek istemediği çevrelerde mevcut olduğuna işaret- edilmiş bulunulsun.

Jeografik bir saha üzerinde dağılmış olması, Büyük Britanya kömür sanayiinin başlıca üstünlüğünü teşkil eder. Kesif nüfus merkezleri ,genel olarak, kömür kaynaklarından ancak 50 mil (takriben 80 km.) uzaktadırlar veya hi çolmazsa denizden ulaşılabilen bir durumdadırlar. Bu jeografik faktör sayesinde, prodüktiviteleri müsait olmayan bazı ocakların, ticaret hayatında ayakta tutulması dahi temin edilmiştir. Bu durum kısmen, fakat tamamen değil, Kömür Kurulu fiyat bünyesinde, ocak ağız teslim fiyatlarına yapılan "havza" ilâvelerinde aks ettirilmiştir. Misal olarak -Iskoçyada olduğu gibi- diğer bir havzadan kömür getirilmesini verimli kılmayacak şekilde havza ilâvelerini arttırmak mümkündür. Bununla beraber bu şekilde temin edilen kömür fiyatları ile, mahalli şirketlere âdil olmayan bir yükün de tahmil edilmiş olduğu muhakkaktır. Kömür Kurulu fiilen İngilterenin, iskoç ekonomisine yardım temin eden bir vasıtası haline girmiştir. Memleketde, muvazeneli bir bölge gelişmesini temin etmek maksadıyla arzulanan bir sübvansiyon politikasının tatbikinden meydana gelmiş olan bir zararı, • bu sebepten dolayı tekrar tekrar Kurulun : idarî ve teknik başarısızlığına yüklememeli.

Her değişikliğin, önceden tahmini çok zör olan geri tepmelere sebebiyet vermesi ve şiddetli bir fiyat tebeddülâtının müstehliki yanlış bir yola sevk etmesi imkânı muvacehesinde fiyat politikasının da, istihsal politikasında olduğu gibi gayet dikkatli ve yavaş yavaş hareketlerle idaresi, büyük bir fazilettir. Kömür fiyatları arında, diğer yakıt fiyatlarına bağh olarak, uzun süreli bir umumi, görüşe sahip olabilmek/kömür için faydadan âri değildir. Halihazırda petrol fiyat-~Iari, petrol sanayinin karşılaşmakta olduğu uzun süreli teslimat problemlerini aksettirmemektedir ye- gelecek yıllar zarfında, yer

.yüzünün muhtaç olduğu ham petrol gelişmesini temin edecek yatırımlara müsait bir mahiyet taşımaktadırlar. Petrol fiyatlarının yükseltilmesi veya alınacak diğer bir tedbir vasıtasıyla bu durumun ne zaman tashih edileceğini şimdiden tahmin etmek mümkün değildir, ancak bu yapılacak tashihatm kömüre sıkıntı vermekten ziyade, onu ferahlatacağım iddia etmek şimdiden kabildir.

Petrol fiyatlarının, daha kârlı bir seviyeye erişmesi, kendini derhal Büyük Britanyanı ntediye bilançosunda aksettirecektir.

İngiliz petrol şirketlerinin, dışarda temin ettikleri kâra rağmen, petrol ithalatının net masrafı artacaktır. Britanya ihracatının, artan bu ithal masrafını ödeyebilecek miktarda gelişebileceğine dair de her hangi bir teminat mevcut değildir. Artan yakıt ihtiyacını karşılamak mecburiyetinde olan İngiliz petrol ithalâtında böyle bir problem daima vardır. Artan miktar ve artan birim fiyatı neticesinde, tediye balansının çift taraftan zorlanmasından dolayı ergeç şu veya bu şekilde yerli müstehlikin tesellüm fiyatlarını artıracak tedbirlerin alınması cihe-tine gidilecektir. Bu sebepten dolayı, kömür müstehliklerinin sür'at ile ithal yakıtlarına geçmemeleri daha uygun olur. Teker teker alınacak olan her karar, ilk nazarda, ve kısa süreli düşüncelere istinaden, ekonomik cepheden rasyonel bir manzara arzedebilir. Fakat, teker teker alman kararların tümünün aşın olması halinde, bütün durumun, daha makul bir balansa irca edecek mahiyetde kaçınılmaz değişikliklere sebebiyet verebilecek şekilde zorlanması mümkündür. Gelecek otuz veya kırk yıl zarfında, ingiliz yakıt ihtiyacının 500 milyon ton kömür mudadiline erişmesi halinde ve yer yüzü yakıt ihtiyaç yekûnunun hali hazırda miktarın dört misline çıkması ihtimali muvacehesinde, senede istihlâk edilecek 200 milyon ton yerli kömürün, sanayii emniyeti için lüzumlu asgarî sigortayı teşkil edeceği açıkça belirmiş olur.

Pratik problemin özü şudur: Gelecek on veya yirmi yıl zarfında kömürün gelişmesi ne şekilde olursa olsun, kömür sanayiinin 1970 yılına dayanmadan önce 1960 yılından ve 1980 yılına varmadan da 1970 yılından geçmesi şarttır. Az miktarda petrolün, hat-ta tabii gazın ve yabancı mahreçli kömürün bir kaç yıl müddetle Avrupa yakıt müstehlikine, Avrupa kömür. sanayiinin tümünün, prodüktivitelerini en parlak şekilde - geliştire-

meleri halinde dahi, rekabet edemeyecek şekilde müsait fiyatlar ile teklif edilmesi mümkündür. Bu durumun, şuurlu bir devlet politikası tarafından yatıştırılmaması halinde kömür sanayiinin, bundan önce izah edildiği veçhile, seolojik ve sosyolojik sahada geri alınmaz adımlara meydan verebilecek bir daralmaya zorlanması mümkündür, İngiliz kömür sanayiinin, zaman zaman "sağlam bir iktisat politikası" tarafından teklif edildiği gibi, istihsalını 150 milyon, hatta 120 milyona kısılmasına müteakip, tekrar senede 200 milyon tona varan bir kapasiteye çıkarılmasının hakikaten mümkün olamayacağı görülür. Bu hususta İngiliz kömür sanayiini, her hangi bir sanayi branşına ve bilhassa petrol sanayiine benzetmek mümkün değildir. Kömür sanayii her şeyden evvel eğilmez, elastik olmayan bir bünyeye sahiptir; jeolojik hakikatlara hürmet göstermesi lâzımdır; bazı ananevi faktörleri kullanmak suretiyle, hayatlarını, ağır ve tehlikeli şartlar altında maden ocağında kazanmağa hazır bir işçi kitlesini, bu güne kadar meydana getirdiği gibi, bundan sonra da meydana getirmeğe mecburdur; bugüne kadar hiç bir zaman neticesiz kalmamış olan mekanizasyon ve otomatizasyon sayesinde, insan yerine makinelerin kaim olmasına yer yer set çeken tabiata karşı gayret göstermelidir; son olarak, bir kerre yok olduktan sonra, tekrar elde edilemeyecek olan bir hareket anıyla yaşmalıdır.

Kömür sanayiinin, baştan başa daralmasına karşı gösterilen mukavemet, zaman zaman, mevcut bir yatırımın, daha üstün bir imkâna karşı göstermiş olduğu tepki olarak kabul edilmiştir. Böyle bir faraziye hakikata uygun değildir, İngiliz kömür sanayii sahasının daralmasından meydana gelecek neticeleri derhal hazım etmek mümkün olacaktır. Sanayii millileştirilmiş bulunduğundan, özel mülkün veya kâr peşinde olan özel sermayenin hakkını müdafaa etmek isteyen bir hareket ile karşılaşmak ihtimali dahi olmayacaktır. Pot olarak ortada bulunan kısmı yatırımların menfaati değil, bilâkis doğrudan doğruya millî menfaatlardır. istikbalin bir çok tereddütleri meyanında, muhakkak olan bir hakikat var ise, o da Büyük Britanyanın, sanayiisini idame ve evlesini teshin edecek kâfi miktarda yakı-

ta sahip olmaması halinde yaşayamayacaktır. Bu hakikatin, kumara tâbi tutulması mümkün değildir, geçici mahiyette olan ve ileride azalabilen bir ihtiyaç bahis konusu değildir. Bilâkis, devamlı olan bu ihtiyacın, teknik gelişmelerin tesiri altında hiç bir zaman azalmaması ve devamlı şekilde artması mukadderdir, insanlar, devamlı şekilde kendi güçleri yerine, fazla enerji ile beslenen makine gücünü kaim etmesini öğrenirken, asrın sonuna doğru aynı insanların, tamamiyle yakıtsız yaşayabilmelerini tahayyül etmek, ancak bir fantezi olabilir. Yer yüzü inkişafının ana dayanak noktası bu gün için petrol olmakla beraber, hiç kimse 38 yıl içerisinde yeter miktarda ve makul bir fiyat ile petrolün keşf edileceğini ve işletmeye alınacağını temin edemez. Bu gün için, bazı büyük ümitler, nükleer enerjiye bağlanmış bulunmaktadır, fakat hiç kimse, bu tekniğin, fiilen yer yüzü enerji problemiyle mütenasip bir cesamette gelişebileceğine dair her hangi bir teminat veremez.

Bu şartlar altında, geniş kömür imkânlarına sahip olacak kadar talihli olan memleketlere, sırf kısa bir müddet için bir petrol fazlasının mevcut olmasından dolayı, bazı muhitlerin adeta "boğaz kesen" bir fiyat ile iş yapmak arzusunda bulduklarından bu imkânlarını terk etmemelerini, yıkmalarını ve onların işletme kudretini dahi tahrip etmemelerini tavsiye etmek, sırf bazı mevcut yatırımları müdafaa etmek gayretinden mi ileri gelmiştir? Ben şahsen insanlığın, tabiatın elinin altında bulundurduğu kömürün tümüne muhtaç olduğuna inanmaktayım, çünkü insanlığın tarihine bir set çekilmemesine mukabil, yeraltı yakıtları mahdut kalmağa ve tükenmeğe mahkûmdur. Bu düşünceye yanılabilirim, insanın, ileride, kendi teknik zekâsı sayesinde yeraltı yakıtlarına muhtaç olmayabilir. Fakat tabiatın, elimize vermiş olduğu bir imkânı terketmek zamanı ancak, teknik zekâmın o imkân yerine bir yenisini kaim ettiği zaman gelmiş olacaktır, ondan öne değil. Büyük Britanya kömür sanayiinin ikamesi -yani yeraltında mevcut cisim rezervlerden, daha uzun süre için, kömür istihraç edebilmek imkânı- benim için, ancak hükümet ve halk oyu tarafından yardım görmek pahasına başlanılabilecek bir ana vazife olarak belirmiştir.